

Теоретичні основи судово-економічної експертизи

Сергій Губаль,

Одеський НДІСЕ, м. Одеса, Україна, e-mail: sg_83@ukr.net

Розглянуто сутність судово-економічної експертизи, визначену в нормативних та законодавчих актах України. Визначено основні завдання судово-економічної експертизи, об'єкти дослідження, які використовують під час розв'язання поставлених перед експертом питань; межі компетенції експерта-економіста.

Ключові слова: експертиза; судова експертиза; судово-бухгалтерська експертиза; судово-економічна експертиза; економічна експертиза.

Theoretical Foundations of Forensic Economic Examination

Serhii Gubal

This paper explores the forensic economic examination essence as defined in Ukrainian regulatory and legislative acts. It identifies the primary objectives of forensic economic examination, the investigation objects employed in addressing questions posed to the examiner, and the competence boundaries of economic examiners.

Keywords: examination; forensic examination; forensic accounting examination; forensic economic examination; economic examination.

В умовах трансформування та реформування багатьох ланок економіки виникає багато правопорушень, що завдають суттєвої шкоди розвитку господарського механізму. Це зумовлює потребу для правоохоронних органів оперативно боротися із правопорушеннями у сферах бухгалтерського та податкового обліку, фінансово-кредитного механізму, що потребує проведення судово-економічної експертизи, адже спори, що виникають між суб'єктами господарювання, потребують розв'язання питань висококваліфікованими фахівцями в галузі судових експертиз.

Проведення експертизи — це процесуальна дія, яка полягає в дослідженні експертом за завданням правоохоронних органів речових доказів та інших матеріалів із метою встановлення фактичного стану і обставин, що мають істотне значення для правильного вирішення справи.

Поняття судової експертизи визначене Законом України «Про судову експертизу» (далі — профільний Закон). Відповідно до профільного Закону, «судова експертиза — це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду» [1].

Зафіксовані в документах господарські (фінансові) операції є об'єктами дослідження судово-економічної експертизи, вони відтворюють стан і результати економічної діяльності суб'єктів економічних відносин. Зважаючи на поставлені питання, експерт досліджує лише ті бухгалтерські (фінансові) операції, які цікавлять судово-слідчі органи і стосуються справи. Водночас експерт має право встановлювати нові факти й обставини, які належать до предмету експертизи і мають значення у справі.

Відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, визначено три експертні спеціальності, а саме: 1) дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку та звітності; 2) дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій; 3) дослідження документів фінансово-кредитних операцій [2, 3].

Основними завданнями експертизи документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності є дослідження відтворення в документах господарських операцій, стосовно яких експерт дає висновок. Господарські операції є предметом бухгалтерського обліку, але експерт досліджує не господарські операції, а відтворення їх у бухгалтерському та податковому обліку підприємства (організації, установи).

Завданням експертизи документів про економічну діяльність підприємств і організацій є дослідження відтворення в документах інформації щодо фінансово-економічних показників діяльності підприємства (організації, установи), акціонування, банкрутства, орендних відносин, цільового використання бюджетних коштів. На підставі відтвореної в фінансовій документації підприємства інформації встановлюють дані, які характеризують утворення, розподіл і використання на підприємстві доходів, грошових фондів, наявність негативних відхилень у цих процесах, що вплинули на показники господарської діяльності або сприяли здійсненню правопорушень, пов'язаних із недотриманням фінансової дисципліни.

Основною метою дослідження документів фінансово-кредитних операцій є експертне дослідження операцій із отримання кредитів без матеріального і правового забезпечення, аналізування повернення кредиту, дослідження документального оформлення готівкових і безготівкових розрахунків.

Об'єктами судово-економічної експертизи є:

- документи бухгалтерського, податкового обліку і звітності, а саме:
  - 1) первинні і зведені документи (накладні; податкові накладні; акти прийому-передачі; касові ордери; платіжні доручення; чеки; квитанції; платіжні відомості; митні декларації (ВМД); інвентаризаційні описи тощо);
  - 2) облікові реєстри (головні книги; касові книги; журнали-ордери; відомості аналітичного обліку; картки складського обліку; реєстри податкових накладних тощо);
  - 3) бухгалтерська, фінансова, податкова і статистична звітність (товарні звіти матеріально відповідальних осіб; касові звіти; авансові звіти; баланс; звіт про фінансові результати; звіт про рух грошових коштів; звіт про власний капітал; податкові декларації тощо);
- інші матеріали справи, до яких належать:
  - 1) акти ревізій, документальних перевірок діяльності підприємств;
  - 2) протоколи допитів, свідчення звинувачених і свідків;
  - 3) висновки експертів інших спеціальностей;
  - 4) протоколи виїмок та ін.

Під час дослідження документів бухгалтерського і податкового обліку та звітності як об'єктів судово-економічної експертизи експерт вивчає їх з науково-технічного боку й дає оцінку, яка не має виходити за межі його спеціальних знань: указує на неправильність оформлення документів, наявність або відсутність обов'язкових реквізитів, арифметичні помилки, невідповідність даних обліку й звітності. Неприпустимо давати бухгалтерським операціям юридичну оцінку, а також визначати їх доказовість у кримінальній (або цивільній, господарській) справі.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом Міністерства України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
3. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки матеріалів та призначення судових експертиз : затв. наказом Міністерства України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 01.09.2023).